

Szakolczay Lajos

Tájélatomás, együttgondolkodás

A XII. Nemzetközi Alkotótábor kiállítása a jászdózsai Közösségi Házban

Még a tizenkettedik évét ünneplő alkotótábor – hivatalos nevén: Dózsai Alkotótábor – kiállítása is szolgálhat meglepetéssel, jóllehet sok éve figyelem az időnként szerencsésen megújuló *társas együttlét* munkáját. A friss szellőt, bár nem lebecsülendő a vissza-visszajáró hazai művészek tevékenysége sem, a vendégművészek – ezúttal a Mexikóból és Németországból érkezett alkotók – pezsgő jelenléte, sokarcúsága hozta.

Ebben az eklektikus, minden karakter a saját (jól bevált?) fizimiskáját szidoló körképben megannyi irányzat együtt van. Egyik a másikat erősíti? Inkább azt mondanám, hogy színvonalas különtségével versenyre hívja. A jóízű, az esztétikum területén maradó mérkőzésben vannak összecsengő – elsőbben a stílus erejéből és a látásmód meghökkentő frissességéből fakadó – pólusok, és meglepő különbségek is.

F. Balogh Erzsébet modern enteriőrjeinek világa valamennyire rokon a müncheni akadémia festő-professorának, Simonyi Emőnek hallatlan intenzitású expresszív táj- és állatlátomásaival. F. Balogh szerkezetes, tárgyakból épített „csendéleteiben” a determinált világ (József Attila) részei dübörögnek. Míg Simonyi – látásmódjában és kifejezőképességében akarva-akaratlan visszanyúlván a Brücke-csoport drámai szín- és formakezeléséhez – a táj- és állattest mozzanatokban mutatja föl az egyetemesig feszülő magyar sajátosságokat (*Udvarlás; Tangó*).

A kissé bohémnak tetsző mexikói Miguel Perez Ramos performanszból induló fotósorozat-kísérlete – a más-más országban és különböző élethelyzetekben rögzített önarcképek dionüszoszi életélvezetről tanúskodnak – természetesen más érzékszervünket mozgatja meg, mint a szociofotó érzékenységű valóságot csaknem zenei harmóniába rendező Hézső Ferenc-festmény (*Vízjárta búzatábla*).

Ám ezekben a különbözőségekben érhető tetten – jászdózsai hangsúllyal – a hely és pillanat szülte élmény egyetemessé való (a világ más sarkaival összekacsintó) válása is. Adózván a *couleur locale* fenségességének, az csak természetes, hogy a dózsai motívumok megannyi művön föl-fölbukkannak. Buhály József elemi szépségű *Tájversei* – minő költői meghatározás – ezt éppúgy bizonyítják, mint Péczeli Bauer Margit különös szerkezetű *Jászdózsai mese I.* je vagy Bloch Olga *Öreg hídja* avagy Keresztes Zsuzsa élénk rongyképe (*Fényben, árnyékban*) és régi motívumok búvkörében élő tollrajza (*Dósa szemei*). S nem utolsósorban ebbe a vonulatba

sorolhatók a már említett Simonyi Emőnek a szürkemarhát és a baromfiudvart szinte létvizsgálattá emelő „tájébrázolatai” is.

De az idegen szem az ábrázolat összetettségét tekintve tovább megy: a magával hozott hazait – értsd a mexikói tájmotívumot – éppúgy fölhasználja látomásos tájépítésében, mint a jászdózsai tárgy-történelmet. Luz Elvira Toress két lehetőséggel festményével – a bensőből is építkező *Nyár* és a *Tél az A lélek erdeje* című sorozat jellegzetes darabja – már megmutatta, hogy érzelmvilágában a *kint* és a *bent* mennyire összetartozik. Varrott, ragasztott textilképén az elnyújtózkodó, és az ég felé lövellő tűzhányó (Popocatépetl, a működő vulkán) – robbanásaiban megpihenvén a jászdózsai Óreg hídon nyugszik, mintha – legalábbis a festőtábor rögtönzött hiedelme szerint – a világnak csak ez a két összefüggő sarka léteznék. Hogy tárgykulturájában, látványszépségében, műemlékarzenájában mennyire gazdag Cholula, arról Jose Miguel Diaz élénk színvilágú érzelm-kazettái (vaslemez, zománccfesték) vallanak.

Ha a művészre vetünk egy pillantást, a rajzi – vonalháló által megképzett – kifejezőerő gazdagságára, Ács István litográfiája – a körrajz életvalóság – a példa (*Archaikus torzó*). És a már jellemzett Buhály József-i *tükrös gomolygás*. Németi Judit mitológiai vértettségű akvarelljein (*Gaia XXI.; Gaia XXII.*) a folton belüli, a rézkarc vonalhálójára emlékeztető rovátkák unikumok. Burger Kornélia vegyes technikájú *Kolostorkertjén* a már-már szakrális érintettségű organikus világ elta- karja a „kőhalmazt”.

Hézső Ferenc festővilágának bölcs gazdagodását nézve – a *Lovak szabadon* című műve jóval több, mint hagyományos Alföld-ábrázolat – szólni kell az együttgondolkodás ösztönző erejéről is. Ezt a fiatalok – a német Stefan Geyer, Janosch Becker és a honi Fodor Tamás Fodzsai s Pokrócz Mária – ugyancsak meg fogják érezni. Fodor szerkezetes festménye (*Vontató*) a gépvilág alkatrészeinek tartópil- léreit teszteli, mint ahogyan a mese indíttatású Pokrócz is (*Értesítés*) áldoz egy fu- tamot a pörgő lét megérzékítésének (*Fogaskerek*). Geyer és Becker hagyományos portréi – s nemkülönben az utóbbi *Elektromos szekrény* című informel-táblája (olaj, farost) – kinyitották azt az utat, amely tehetséggel, szorgalommal, invenci- óval bejárható.

A látott művek újra csak az sugallják: ha az ösztönzés alkotóerővé válik, az ilyes- fajta együttléteknék-együttgondolkodásnak is megvan az eredménye.

Szakolczay Lajos

Természetlátcső, benső és külső élménykörök

Csengery Béla kiállítása a József Attila Művelődési Központban

Van a lelkületnek – hogy pontosítsak, az értelmi, érzelmi és erkölcsi jellemvonásoknak – egy olyan kiteljesedett formája (kifutópályája), mikor az alkotó, a művész a mindenséggel akar egyesülni. Ebben a vágyott, sokszor csak illúzióknak tetsző állapotban – elérhető-e a tökéletesség? – az ember túllép a meditáción (ám ez nem jelenti azt, hogy elveszítené meditációs képességét), és örömeinek-boldogságának foglyává válik. De ez a bilincs – Csengery Béla esetében bizonyos, a gondolkodásra is kiható érzelemfaktor – nem gátja a mozgásnak, sőt arra inspirálja a szépségnek fölkent „rabot”, hogy minél szabadabbá váljék.

Ennek a művészi, mindent a látványnak (még inkább az áradó önkifejezésnek) alávető magatartásformának számtalan variációját ismerjük. Durván leegyszerűsítve, változatai megtalálhatók a különféle irányzatokban, izmusokban. Csengery (nyilván belső késztetésből) ismeri ezeket a módozatokat. De rájuk sem hederít. Ugyan technikailag fölhasználja a pointillista hagyományt, de olajképein a pontszerű építkezés nem kizárólagos, hanem kiegészítője a megjelenési, az érzelemhullámot híven követő alakzatoknak. Ezért is festményein a finoman kezelt lazúrok által megvillantott pontok (szín-amőbák) csak haloványan utalnak az ősváltozatra. Villódzó megjelenésük mégis fontos: az így vagy úgy megbontott, majd újra összerakott „szépségkazamatákat” – a látvány összképét – teszik teljessé. (Egyes művein pedig – például az üvegablaktervnek is elmenő, ragyogó *Via crucison* (2003) – ezzel a fogással nem is él.)

A lassan kiteljesedő életmű szakrális vonzatai (*Angyali üdvözet* – 1990; *Feltámadás* – 1995; *Áldd meg!* – 2008) nemcsak bizonyos hitben fogant életeszményről tanúskodnak, de engedni láttatik – igaz, más-más módon – az emberiség bűnét önmagára vállaló személyiség *vox humanáját* is. A bibliai történet (Angyali üdvözet), noha egyetemessége letagadhatatlan, a hely viszonyaihoz kötődő – az utazás közbeni műveltségélménnyel fűszerezett – várostörténeti, politikátörténeti, művészettörténeti panorámává alakul.

Ezeken a jeruzsálemi élményt megjelenítő, sőt a hiedelemvilág révén a régmúltba (a mítosz aranykódébe?) visszatekintő olaj-kartonokon – a Békén és a színvilágában visszafogott, szinte „monokróm” fehéres szürke Paxon (mindkettő 2010) – a városképen, az emberiség panaszfalán kívül ott leledzik motívumok bőségével (Dávid aranyhárfája stb.) a széttört idő s nem utolsósorban a rendezetlen ma összes keserve. A némiképp konstruktív, Csengerynél nem annyira megszokott szerkezet lépcsője jól rendez a valóságos és csak a jelképtárból ismert motívumokat. A művek a kiterített városhomlokzat, a kívánt és a széttöredezett, ám mindkettő esetében valaminő kellemet nyújtó szép harmóniájával hatnak.

Eme párosnak is, mint ahogyan a számtalan metropolisz- vagy kisváros-ábrázolásnak a nyughatatlan utazásélmény az alapja. Ebben az euforikus, a vándorlások során a műveltségélményt igen csak kamatoztató turisztikai kalandban – a festőművész szívesen játszik egy-egy városrész, tárgy vagy organikus alakzat vízben megjelent tükörképével – repertoárjában Prága (2001) és Cetky Krumlov-Krumau (2010) éppúgy főszerepet tölt be, mint Szicília vagy Törökország némely helye (Agrigentói táj – 2008; Izniki zenészek – 2010), avagy vára révén a kárpátaljai Munkács. Az lehet, hogy ez utóbbi nekünk becses emlék nem ér föl a görög-római korból itt maradt épületmaradványokkal-oszlopokkal (Milétosz – 2009), de ebben a szemre szép műveltség-történeti leltárban – a görögség itt is az egyik legfontosabb világító lámpás – a kellemmel húzott vonal, az archaikus rétegeket idéző felületmegdolgozás túllép az ábrázolt tárgyon.

Mint ahogyan Assos (2009) is attól erős – s nem szólva az ugyancsak a Bibliához kapcsolódó két Ír reliefről (Háromkirályok; Születés – mindkettő 2006), amelynek plasztikai játékát a művész festői módon adta vissza –, hogy a hajdani oszlopmaradványok nemcsak a különleges épületegyütteseket tartották, hanem az eget is. Ez a misztikus, a valót a különféle szimbólumokkal, hiedelemvilágokkal párosító összecsengés ad az ilyes jellegű képeknek valaminő értelmezéstöbbletet. Ha Zeusz temploma (2010), amelyet a faágak rajzolta organikus nézőkén (természetlátcsövön) keresztül látunk, romjaiban is él, hogyne mutatná – a drámai megsemmisülés után határozott erővel – a Száldobosi zsarátnok (2008), még tovább az összes fölégetett kárpátaljai fatemplom az újrakezdés hitét, a talpra állás (itt épp konstruktív szerkezettel sugallt) méltóságát.

Csengery Béla – festményeiből is kitűnik – csöndes, lírai alkat, aki a lazúros színrétegeken (stilizált időrétegeken) keresztül enged bensőjébe bepillantani. Meditációja – csöndként hallható csendje – valaminő benső utakra vezényelt, a kultúrát, a szépséget, az igazságot a legdurvább történelmi mozzanatokból is kihalló aktív józanság. Képein nem tűnik föl – csupán teremtményeivel van jelen – az ember, mintha ez a rejtezés korunk hasbeszélőinek bírálata is volna. Sokkal jobban hisz a kiismerhetlent is áttörő fényben s az utána születendőben (Hajnali derengés – 2010), mint az emberkolosszusok csatájában. Finom, a leget létredökké emelő káprázatban adja tudunkra, hogy a természet sugallta szépség visszasugározhatik észlelőjére is (Pirkadat – Tisztelet F. I-nak – 2005; Folyópart – 2005; Ezüst erdőszél – 2008).

Benső utakat mutat meg akkor is, amikor ki akar törni. Ha legújabb, vagyis 2010-ben született műveit nézzük (olajjal fest vászonra, papírra, fára) a beszédes Aszklépiosz fája és a zenei élményeket is eszünkbe juttató Trió, valamint az Olajfák csipkeszerkezete éppúgy a természet oltárának egy-egy darabja, mint korábbi, e jegyben (eme dicsőítésben) készült munkái. A kitörést – de a harmonikus látványtengert egyáltalán szűkeséges-e megbolygatni? – a barackkompozíciók jelentik (Balószögi; Duó; Kvartett). Az ábrázolandó tárgy, az érett gyümölcs a kompozíció újszerűsége és a motívum nyerssége (erotikája) révén már kilépett a csendélet köréből, és a gyakori városképek, természetképek harmóniáján túl összetettebb élményvilágot közvetít. A festőművészt, még ha nem jövendölhető is meg a jövőkép, hasonló robbanásokra biztatnám.